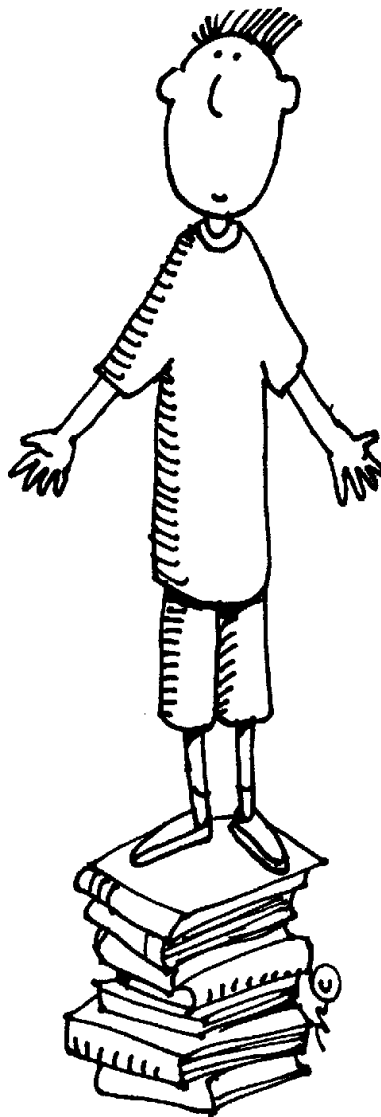




De skriftlige genrer

-stx





De skriftlige genrer - stx

Det følgende er et forsøg på, at give jer værktøjer (udover det der allerede er udleveret) til at arbejde med de skriftlige genrer i dansk. Der er indskrevet eksempler på de tre genrer. Alle forfattet af elever. Eksemplerne skal ikke opfattes som normative, men alle tre eksempler er gode udtryk for, hvordan der kan arbejdes med genrene.

Når du vælger genre skal det være et tilvalg og ikke et fravalg. Det er således tydeligt, specielt med essaygenren, at mange vælger den for at vælge kronik og litterær artikel fra. Essayet kræver overblik og abstraktionsniveau. Det er ikke bare en almindelig dansk stil, hvor man udbreder sig om dette og hint.

A. Bedømmelseskriterier:

Vægtes ligeværdigt og besvarelsen bedømmes som en helhed

Skriftlig fremstilling	Emnebehandling	Anvendelse af danskfaglig viden og metoder
Er sproget klart og velformuleret? Sproglig korrekthed Fastholdes fokus? Velstruktureret med progression?	Besvares opgaveformuleringen? Besvares den udtømmende? Inddrages tekstgrundlaget?	Sikker danskfaglig viden Brug af fagets metoder

B. Formidlingsaspektet

- Modtageren er den almenkulturelt interesserede læser. Læseren skal kunne følge fremstillingen uden kendskab til materialet.
- Materialet skal derfor præsenteres som en naturlig del af fremstillingen, hvorfor materialet ikke må omtales indforstået (I tekst I står der....)
- Den manglende formidlingsbevidsthed viser sig bl.a. som problemer med indledning og afrunding, manglende eller dårligt fungerende overgange, manglende fokus og rød tråd i fremstillingen,
- uhensigtsmæssig brug af baggrundsoplysninger.
- Nedenstående er et uddrag af de vejledninger censorerne modtager:

Af visualisere læseren

"En mulig vej til at forbedre formidlingen er at bede eleverne om helt konkret at se læseren for sig og overveje, hvordan denne læser vil reagere. Og denne læser skal være til stedefor eleven i hele skriveprocessen.

Klare forestillinger om læseren kan give svar på, hvad indledningen kan og bør indeholde, for her skal læseren gøres interesseret og føres ind i hele fremstillingen.

Klare tanker om læseren og genren giver også svar på, hvilke baggrundsoplysninger skribenten skal medtage - nemlig kun de nødvendige, for læserens interesse for selve emnet og fremstillingen skal fastholdes. De fornødne oplysninger om forfatter, titel og indhold skal gives, men for læseren er det nok så interessant kort at få motiveret, hvorfor teksten inddrages og behandles. Det er for læseren uinteressant, at der er tale om et krav i opgaveformuleringen, for besvarelsen skal kunne hvile i sig selv set fra læserens synspunkt. Læserens nærvær i forbindelse med formidlingen betyder desuden, at det ikke blot er naturligt at citere for at få belæg for en udtalelse, men også at skribenten forklarer, hvad læseren skal lægge mærke til i citatet.



Skriver man mere formidrende med læseren for sit indre blik, skriver man også automatisk med mere dybde og perspektiv, simpelthen fordi man vil noget med det, man skriver. Noget er vigtigere end andet, og der er en grund til, at man vil belemre læseren med netop dette emne og med denne tekst. Det udløser automatisk en perspektivering af emnet, så det ikke fremstår isoleret, men som del af en kontekst (sammenhæng - min bemærkning), en udvikling eller en problemstilling, som er vigtig for læseren.

Det er dette perspektiv, der skal fange læserens opmærksomhed og holde ham fast, og som løfter besvarelsen op over det kedsommelige og får den til at fungere.

Med et klarere fokus får besvarelsen også en tydeligere rød tråd. Fastholder man dette fokus fra indledning til afslutning, og hjælper man læseren ved at tydeliggøre overgangene fra det ene delemne til det næste, får man en besvarelse, der hænger sammen og kommunikerer. En afrunding eller konklusion, afhængig af hvilken genre der er tale om, bliver ligeledes helt naturlig, for læseren skal følges til dørs, og skribenten må sikre sig, at de centrale tanker er ført til ende."

- Du skal altså overveje, hvad det er din læser skal stå tilbage med efter endt læsning. Det betyder, at du skal overveje hvorfor, du vil fortælle, det du vil fortælle og hvordan du vil fortælle det.
- Tænk i en pang-indledning (teaser), der slår tekstens tone/tema an og griber læseren.
- Benyt en tragtindledning, altså en indledning der går fra noget generelt til noget konkret i selve teksten (se eksempel nedenunder).
- Præsenter dit fokus ved at afsløre en central konklusion - enten på tema, budskab eller lignende. Dermed dannes der en cirkelstruktur, hvor din indledning fører frem til din konklusion og omvendt.
- Angiv faktuelle oplysninger omkring novellens titel, forfatter, antologi, udgivelsesår og gerne lidt om forfatteren, hvis du ved noget om denne, og hvis det i øvrigt har relevans for din analyse og fortolkning.
- Genrebestem: er det et digt, en novelle, et drama etc?

Eksempel på indledning (tragtindledning - fra generelt til konkret): **Litterær artikel**

At fortrænge hændelser er noget, der i et vist omfang vil komme til at præge ethvert individs liv. En fortrængning er den letteste løsning over en kort periode, men på sigt vil denne fortrængning dukke op i bevidstheden og skabe indre konflikter. Ethvert menneske gennemgår faser i livet, og en af disse faser er præpuberteten, hvor identitetsdannelsen finder sted. Hændelser, der foregår i denne fase, kan komme til at have afgørende betydning for individets psyke og liv.

Ovenstående er blandt andet, hvad Klaus Rifbjerg tilsyneladende forsøger at belyse i sin novelle "Peter Plys" fra 1964. Perioden, historien er skrevet i, er modernismen, og Klaus Rifbjergs skrivemåde går ind under "psykologisk realisme", som er en undertendens indenfor modernismen og nyrealismen.

C. Kommunikationssituationen og teksthenviisninger

- Der bruges **IKKE** noteapparat
- **Litterær artikel**
 - o vil som oftest være at finde i et litterært tidsskrift, o Dokumentation via citater med linjehenviisninger.
- **Kronikken og essayet**
 - o Citere centrale, korte passager fra opgavens materiale - men uden linjetæller. Det betyder, at citater derfor må indgå som en naturlig del af besvarelsen.



D. Layout

Der er tale om artikler, men der kræves ikke en journalistisk tilgang. Det betyder: En litterær artikel må ikke forveksles med en avisartikel.

- For det første er stoffet, du behandler i artiklen forskellige genrer af litterære tekster (f.eks. noveller, digte, mv.).
- For det andet er der helt andre krav til en litterær artikels opbygning og dokumentation, som gør at de to typer artikler ikke kan sammenlignes.
- Den litterære artikel har dog et fælles træk med avisartiklen - det er en artikel, som skal læses af mange personer (det skal du i hvert fald forestille dig), og derfor skal du - populært sagt - skrive i et spændende sprog, så du fanger din læser.
- Overskriften (Rubrikken) er givet i alle opgaver - den skal bruges. Hvis der i opgaveformuleringen står, at du skal bruge den, der er angivet, så er det den, der skal bruges. Hvis der står, at du selv skal finde på en overskrift, skal du sørge for at den er dækkende for indholdet.
- I litterær artikel og kronik er det muligt at bruge mellemrubrik og underrubrik - men ikke noget krav
- I essayet bruges **ikke** mellem og underrubrik
- Der må gerne bruges spalter, så længe det ikke forstyrrer læsningen. Men intet krav.

E. Fremstillingen

Fremstillingen skal vise en progression. Det betyder

- Det kan være bevægelsen fra det konkrete til det abstrakte
- Det kan også være at man indledningsvis fremhæver et overordnet synspunkt i form af en påstand og så bliver fremstillingen argumenterende for denne påstand.
- Det vigtige er, at læseren kan følge en tankegang - igen den røde tråd

Den litterære artikel

Den litterære artikel skal rumme:

- en analyse og fortolkning af en eller flere tekster
- oftest også en fx litteraturhistorisk eller genremæssig perspektivering

I analysen og fortolkningen skal du bruge det begrebsapparat, du har arbejdet med i dansk, dvs. komposition, fortæller, synsvinkel, fremstillingsform, karakteristikker osv.

Du skal desuden vise, at du kan bevæge dig fra det konkrete til det abstrakte, dvs. fra enkelte iagttagelser i teksten (analysen) til mere overordnede udsagn om teksten (fortolkning og perspektivering).

Inden du begynder at skrive, er det vigtigt,



- at du har læst teksten/teksterne grundigt, taget noter og understreget passager, du finder vigtige eller særligt interessante.
- Find et fokus i teksten; prøv inden du skriver at få en ide om, hvad der er tekstens budskab, og hvor du derfor vil ende med din analyse. Så kan du lettere sortere dine iagttagelser og finde de steder i teksten, der er vigtige at få med.

Forsøg herudfra at formulere nogle punkter, der skal med, og prioriter dem. Du behøver ikke at have en færdig **disposition**, men nogle hovedpunkter, som så udvikler sig undervejs.

I selve **analysen** skiller du teksten ad og gør nogle iagttagelser enkeltvist; det er fx en god ide at starte med kompositionen.

- Det betyder, at du ikke blot skal inddele teksten, men vise, at du har gennemskuet opbygningen. Hvad du dernæst skal tage fat på afhænger af den enkelte tekst.
- Det kan fx være fortælleren og fortælleteknikken, sprog og stil eller de indbyrdes forhold mellem personerne i teksten, du vælger at analysere og karakterisere.
- Hvad du helt præcist slår ned på, afhænger af din indledende påstand om tekstens budskab. Sørg for, at der en sammenhæng imellem det, du siger, er tekstens budskab og det, du så analyserer for at bevise dette.

Du skal bruge citater til at underbygge dine væsentligste påstande om teksten, men husk: aldrig et citat uden en efterfølgende forklaring på, hvad det citerede viser - altså en slags minitolkning, som skal forklare læseren, hvorfor netop dette citat er interessant. Fx: "...hvilket altså viser, at Peter nu er yderst nervøs i forhold til dagen før." Citaterne kædes sammen af resuméer, så læseren bliver orienteret om, hvor i forløbet vi er. Fx: "Næste dag, da han møder hende igen....".

Når du er færdig med analysen af et punkt, samler du dine væsentligste pointer i en delkonklusion. Husk at bruge dine iagttagelser til noget. Fortæl, hvad dine iagttagelser viser noget om i forhold til teksten og din indledende fortolkningshypotese.

Fortolkning. Når du er færdig med din analyse, skal du forsøge at samle trådene i et overordnet udsagn om teksten og forfatterens budskab.

- Trådene er her dine delkonklusioner undervejs i analysen.
- De skal helst pege i samme retning, så du til sidst kan sammenfatte, hvad forfatteren vil sige om et menneske i en given situation - altså tekstens tema. Hvilken holdning har forfatteren til det givne tema og til sine personer.
- Hvilket livssyn, menneskesyn, samfundssyn, religiøs observans osv. giver teksten udtryk for. Disse overvejelser kommer først ind her og ikke i analysen. I fortolkningen bevæger du dig altså på et stadig mere abstrakt niveau.

Perspektivering.

- Her kan du placere teksten i sin litteraturhistoriske tid - sæt gerne en "etikette" på, fx romantik eller modernisme, og sammenlign med andre tekster af samme forfatter og/eller en forfatter fra samme periode.



- Husk at en tekst faktisk altid kan ses som et debatindlæg i sin egen tids diskussion og som en reaktion på perioden lige inden. Men samtidig kan næsten enhver periode også ses om en fortsættelse af tidligere tiders tanker.
- Du kan også perspektivere ved at sætte teksten ind i en genremæssig sammenhæng.

Til sidst redigerer du din artikel og læser korrektur.

- Sørg for, at afsnittene står i den rigtige rækkefølge, og sørg for, at du har en tydelig rød tråd i besvarelsen, således at der er sammenhæng mellem det, du siger, er tekstens budskab (din indledende fortolkningshypotese) og så det, du analyserer for at bevise det.
- Til sidst skriver du din indledning: hvad handler artiklen om, og hvordan er arbejdsgangen. Udtænk en appetitvækker.

Hvis du skal analysere og fortolke lyrik kan det være en fordel at følge teksten strofe for strofe med et tydeligt fokus, dvs. give en forløbsanalyse. Måske er der et tema, du kan forfølge strofe for strofe gennem hele digtet. Måske er der et "jeg", som du kan karakterisere ved at gennemgå digtet strofe for strofe. Også her giver du delkonklusioner efter hvert afsnit. I forbindelse med digte forventes det dog, at du er mere opmærksom på hvert enkelt ord, end du er, når du læser prosa. Du skal ned og "smage" på hvert enkelt ord og forklare, hvilke konnotationer ordene har.

I al litteraturanalyse gælder det, at en analyse både går på indholdet og formen, men det gælder nok mest i digte, så gør altid noget ud af denne side: hvordan er det formuleret? Hvad karakteriserer ordene, tonen, stemningen, opbygningen i den enkelte strofe osv.?

Hvis du skal **sammenligne** to digte, så tag et ad gangen og sammenlign til sidst. Men tænk på, at der skal være fokus på de samme temaer, så der er træk, der kan sammenlignes.

Husk altså

- formuler hvad teksten handler om = fortolkningshypotese
- sig hvad du vil analysere for at vise, hvad teksten handler om (komposition, fortæller, sprog og stil, karakteristikker osv.)
- vær tekstnær og brug citater
- konkluder
- perspektiver



Eksempel på litterær artikel.

Litterær artikel over folkeeventyret "Slangen og den lille Pige"

(XXX 2g, Middelfart Gymnasium 2008)

Overgangen fra barndommens naivitet og uvidenhed til voksenhedens bevidsthed er mere end blot en rejse. Det er en overgang, der ikke uden videre er nem at forholde sig til. Men dertil kommer eventyrene til hjælp. De er ofte med til at illustrere et individs overgang fra barn til voksen, så både voksne og børn kan forstå det. Dette er også tilfældet i folkeeventyret "Slangen og den lille Pige", der er udgivet i 1861 af Svend Grundtvig. Her bliver en rejse i naturen symbolet for den lille piges frigørelse fra barndommens normer og faste rammer. God optakt

Allerede i titlen bliver fortællingens hovedperson præsenteret som *den lille pige*. Hendes navn er ikke væsentligt for tekstens betydning, og alle andre personer og steder i teksten er ligeledes anonyme. Denne pige opfører sig som en hver anden lydig, lille pige ville. I hvert fald i begyndelsen, hvor hun er hjemme og alt er trygt og sikkert. Men netop som hun er på vej til at bringe mad til hendes arbejdende fader, møder hun det ukendte, fristelsen. Hun møder slangen, der meget passende har taget plads ovenpå faderens trøje. Dette symboliserer meget billedligt, hvordan slangen forsøger at overtage faderens plads. Slangen er snu og får lokket den lille pige til at vende tilbage og sætte sig på dens ryg. Den lille pige er naiv, og autoritetstro som hun er, sætter hun intet spørgsmålstejn ved slangens tilbud. Men det er samtidig lysten og nysgerrigheden, der driver hende tilbage til slangen. Hun ønsker at se, hvor slangen kan føre hende hen. Og dette ønske om at se er vigtigt for hendes videre udvikling.

"Lille Pige, staa op paa min Ryg og se, om du ser noget!" (p. I, II. I I-12). Slangen spørger gentagende gange den lille pige om hun ser noget. Helt præcist tre gange, hvilket er et gennemgående tal i eventyr. Den stereotype struktur for eventyr, der blandt andet omhandler opfyldelse af episke love, gør sig her gældende i form af gentagelsesloven. Som slangen tager den lille pige med ud på en rejse, fører den hende i symbolsk betydning til puberteten. Dette sker efter at pigen har valgt at hoppe op på slangens ryg. Dette valg fører hende væk fra faderen og barndommen, men samtidig tættere på sig selv. Dette afsnit af fortællingen foregår i skoven, hvilket er endnu et klassisk eventyrtræk. Det overnaturlige foregår i naturen. Den talende og løbende slange må i den grad siges at være overnaturlig, og den fører pigen fra kulturen og ud i naturen som en del af hendes bevidstgørelse.

Vendingen "om du ser noget" refererer direkte til den lille piges bevidstgørelse. Hun må selv se, før hun kan frigøre sig fuldstændigt fra barndommen. Denne frigørelse kan først blive fuldstændig, når hun kan se andet og mere, end hvad der har med forældre at gøre. I begyndelsen af rejsen gennem skoven ser hun et slot af sølv og et af guld, henholdsvis slangens moders og faders slot. Først til sidst, da hun ser et slot af diamant er hun klar til



at komme videre. Disse metaller trinvise stigning i ædelhed symboliserer, hvordan det bliver bedre og mere frit, jo længere hun fjerner sig fra forældrene. Denne brug af metaller er samtidig et kendetegn på eventyr-symbolikken. Eventyret overholder desuden en del episke love i form af dets kronologiske struktur samt dets rolige start og dermed hvileloven. De episke love er med til at skabe enkelthed og overskuelighed, hvilket er vigtigt for et folkeeventyr, der i begyndelsen blev mundtligt overleveret.

Eventyrets komposition følger den typiske hjemme-ude-hjemme-model, hvor hovedpersonen starter og slutter hjemme, men har en periode i ude-rummet imellem. I starten er der fred og idyl, og den lille pige er lykkeligt uvidende om hendes seksualitet. Men der sker et brud på alt dette, da hun møder slangen. Denne slange symboliserer det modsatte køn og frister pigen til at tage ud på rejsen for at finde sig selv og dermed også sin seksualitet.

I den første hjemme-fase er forholdene idylliske og den lille pige er glad, men dog uvidende. Derefter bevæger hun sig videre ved at træffe et valg. Hun går imod det uvisse. Denne selvovertagelse gør, at den lille pige kan komme videre i processen for at blive ældre. Da hun er ankommet til slottet og om aftenen ligger i sin seng, kommer slangen ind. Den kysser hende og forvandles til en dejlig prins. Dette kys er den endelige overgang for den lille piges barndom til hendes seksuelle bevidsthed. Kysset er hendes frigørelse.

Slangen som symbol på fristelsen leder hurtigt tankerne hen imod syndefaldsmyten. Lige som den frister Eva til at blive bevidstgjort, frister den her den lille pige til det. Og ligeledes dukker den i begge fortællinger op i naturen, der som allerede nævnt er stedet for overnaturlige hændelser. Syndefaldsmyten handler til dels om, hvordan Eva bliver bevidst, blandt andet omkring hendes nøgenhed. Den lille pige er ligesom Eva fristet til at tage imod slangens tilbud og ender også med at gøre det. Hun trodser sin far, som Eva trodsede Gud.

Samlet er eventyret fokus på overgangsperioden fra barn til voksen og den frigørelse denne overgang fører med sig. Ser man på teksten ud fra en psykologisk vinkel, er den seksuelle bevidstgørelse ligeledes et vigtigt tema.

Den lille piges fri- og ikke mindst bevidstgørelse er et klassisk folkeeventyr, der følger eventyr-genrens stereotype opbygning. Den lille pige er nem at identificere sig med, hvilket giver eventyret sin unikke plads i litteraturen. Samtidig med, at de for børn virker underholdende, kan de for både børn og voksne virke opdragende. Og i denne fortælling om slangen og den lille pige, gøres det indirekte klart for børn, at de på et tidspunkt skal skilles fra deres forældre og gå deres egne veje. Eventyret kan den dag i dag stadigvæk have stor betydning for børns opfattelse af virkeligheden, hvilket også er en af grundene til, at de har overlevet gennem så mange år. Slangen og den lille pige er blot et af de mange eksempler på, hvordan et barns frigørelse kan beskrives.

Kronikken



I forbindelse med dansk stil betyder ordet 'kronik', at du skal redegøre for en eller flere tekster, og at du i forlængelse heraf skal diskutere en eller flere problemstillinger. Opgaven vil være knyttet til et danskfagligt emne/stof- men den kan også bede dig om at drøfte helt almengyldige eller samfundsmæssige emner. Diskussionen skal først og fremmest føres på grundlag af en neutral, argumenteret afvejning af emnet eller problemstillingen.

En kronik består af følgende elementer:

- **En redegørelse** for en eller flere tekster - herunder en sammenfatning af de holdninger, som kommer til udtryk.
- **En karakteristik:** Der kan være krav om, at du karakteriserer en tekst - fx via en sproglig analyse
- **En diskussion** i forlængelse af redegørelsen. Her er det vigtigt, at du forholder dig sagligt argumenterende til emnet. Der er med andre ord krav om, at du leverer en gennemarbejdet argumentation.

Redegørelse

- At redegøre er **at sammenfatte**, hvad andre mener og siger. Her skal du holde dine egne tanker og holdninger udenfor.
- At redegøre er noget andet end at referere. I referatet gengiver du på tekstens præmisser, og referatet må gerne være farvet af tekstens sprog. I redegørelsen skal du derimod hjælpe læseren til at se det væsentlige i teksten: Du udvælger dele af teksten, du **ordner** og systematiserer tekstelementerne selvstændigt, og du gengiver dem med **egne ord**. Der må således ikke være tale om sproglig afsmitning.
- Du kan også blive bedt om at karakterisere argumentationsformen. Her skal fokus være:
 - Appelformerne (logos, ethos og pathos)
 - Bruger skribenten autoriteter til at underbygge påstande?
 - Er der ordvalg som bruges som argumentation?

Når du skriver en redegørelse, er det en god ide at begynde med at give læseren et overblik. Start med at sammenfatte tekstens overordnede budskab i én sætning. Derefter forfølger du forfatterens argumentation for det overordnede budskab.

Husk altså

- Hold dine egne synspunkter udenfor
- Vær loyal over for teksten
- Fokuser på det vigtigste i teksten - og hold det mindre væsentlige udenfor.
- Start med tekstens hovedsynspunkt.
- Brug dit eget sprog

Diskussion og vurdering

- Ordet diskussion kommer af latin discussio, der egentlig betyder at ryste frem og tilbage. Målet for en diskussion er altså ikke at vinde, men at belyse en sag fra flere sider.
- Diskussionen skal altid holdes adskilt fra redegørelsen. I diskussionen er det vigtigt, at du forholder dig nuanceret til emnet. Når du diskuterer, vejer du forskellige synspunkter mod hinanden og forklarer, hvorfor du



kan argumentere mere for det ene synspunkt frem for det andet. Det er med andre ord argumentationen, som er central i diskussionsafsnittet.

- Når du i kronikopgaven bliver bedt om at diskutere i forlængelse af en redegørelse for en tekst, er det vigtigt, at du husker at tage udgangspunkt i teksten. Det er nødvendigt at udvælge et fokus for at få mulighed for at behandle problemstillingen tilbundsgående.
- Du behøver ikke selv at have en klar holdning til emnet - det vigtige er, at du forstår at veje forskellige holdninger mod hinanden. På den anden side er det et løft, hvis du har personlige og nuancerede synspunkter, som er relevante i sagen.
- Ligeledes gælder, at du godt kan diskutere emnet, selv om du er enig med tekstens konklusioner. Det væsentlige er stadig, at argumenterne i er fokus. Hvis du er enig, kan du fx give yderligere argumenter for, hvorfor tekstens påstand er sand. Du kan ligeledes inddrage andres holdninger og deres argumenter.
- Diskussionen skal munde ud i en konklusion. Du kan enten indtage et forsigtigt standpunkt, hvor du nuanceret ser sagen fra flere sider, eller du kan tage klart stilling til sagen. Det er vigtigt, at konklusionen ikke blot præsenterer en åben diskussion.

Husk altså

- Vær nuanceret - se sagen fra flere sider
- Argumenter for dine synspunkter
- Vær saglig
- Drag en konklusion til sidst



Eksempel på kronik

Fantasy

-fantasien flyder frit

(xxx 2g, Middelfart Gymnasium 2007)

Eventyreren og den yngre fantasygenre er stadig populær blandt børn og voksne. Imidlertid kan fastholdelsen af genrerne tolkes som en trang til meget andet end blot et pusterum fra hverdagen.

Lyst til fantasy og dermed et frirum fra hverdagen er opstået fordi der ingen fantasy og åndelige overraskelser er i virkeligheden. Det mener journalist Christian Monggaard Chrisensen, der peger på at mennesker, ved at læse om de alternative verdener, bliver præsenteret for livets store spørgsmål, hvilket er forløsende. CMC argumenterer for vores lyst til at læse fantasi historier med vores stræben efter det utopiske bedre liv, som vi, gennem fantasy, får tilfredsstillt for en stund. Vi suges som læsere ind i en udfordrende verden hvor universet ligger åbent så vi selv kan forme og udvikle det. Ifølge CMC en udfordring vi ikke kender mage til i vores egen normale verden, og derfor vil vi udforske det spændende fantasisted. CMC påpeger, at fantasiens betydning og dens muligheder er blevet tydeliggjort over de seneste årtier, hvor computerspil med afsæt i bl.a. Tolkiens verden, er meget populære. Dertil er det afgørende for folk, at de kan følge en frontfigur som Harry Potter på dannelsesrejse, mener CMC. Frontfiguren møder venner og fjender på sin rejse og udsættes samtidig for livets store spørgsmål, ligesom læserne selv. Således er CMC's holdning, at menneskers grundlæggende trang til fantasy, blandt generationer, udledes i fantasygenrens frontfigurer.

Når nu fantasygenren længe efter Star Wars værkerne og Tolkiens trilogi stadig er et hit blandt folk, kunne det som CMC skriver, skyldes at folk finder deres indre legebarn tilfredsstillt ved at give det noget fantasi og alternativt at gnave i. Altså en slags befrielse fra det småkedelige og dødelige hverdagsliv. Den opfattelse synes dog nærmere at være en populær general holdning, end den nødvendigvis sande. Men faktisk bliver fantasy ofte betegnet som "et pusterum fra det almindelige liv" og derved opfattes fantasy som en genre der kun skal underholde og slynge nogle underlige væsener ud, for at give læseren hvad han mangler. Ifølge en artikel "Fantasiens alternative verdener" der er skrevet af en litteraturstuderende, Martin Toft, fascineres vi af fantasygenren fordi vi igennem hovedpersonens oplevelser sætter os selv i hans eller hendes sted, og derved forestiller os hvordan vi individuelt ville tackle dét problem eller hjælpe/ikke hjælpe væsenet i knibe. På den måde styrker genren vores selvbevidsthed og

billedet af os selv, og det er derfor lidt af en udfordring at læse fantasy. Altså en pendant til CMC's opfattelse af hvorfor fantasygenren stadig blomstrer. Journalisten CMC's indledning "Jeg tvivler på at der er så meget mere mellem himmel og jord, end det jeg kan se eller tage og føle på. Formodentlig er det derfor, at jeg - og så mange andre mennesker - elsker at læse eventyr og fantasy" danner billedet af, at fantasy mest er for folk der savner



noget vildskab, spænding og noget irrationelt til en afveksling. Man kunne så spørge CMC - Er fantasygenren kun skabt for ateister? Folk der ikke dyrker det religiøse og dermed ikke oplever åndelige fænomener i deres liv, må simpelthen være skabt til fantasy verdenens sus og eventyrlige boost, hvor de, som CMC selv, kan udleve deres grundlæggende flair for den uvirkelige verden. Det synes her mere logisk, at lysten til fantasygenren hovedsageligt bygger på muligheden for at rejse sammen med hovedpersonen og dermed også sig selv. Ateister såvel som religiøse.

Imidlertid kan det ikke udelukkes at lysten til religion eller det spirituelle kan sammenkobles med fantasy. Dels har den religiøse verden og fantasiens verden fællestræk; begge verdener lever efter bestemte spilleregler, og begge har skabt deres egen kultur og deres eget mål fra begyndelsen. Eksempelvis er Jesus mål at udbrede det kristne budskab og være tro mod sin Gud, mens Luke Skywalkers mål er at blive jediridder og bekæmpe fjenden. Dels giver religion og fantasygenren mennesker mulighed for at fordybe sig i opgaven, når man først helliger sig den. I så fald kan fantasy ses som et udtryk for et spirituelt afsavn, der rummer et anderledes univers og andre regler. Og således kan fantasy kompensere for trangen til at tro på noget og stræbe efter noget - religionens varemærke.

På den anden side kan fantasy og eventyr ansues som det mest ugudelige man overhovedet kan underholde sig med. For i fantasy verdenen kan man netop udvikle universet ganske subjektivt - noget som ikke lader sig gøre hos religioner, hvor man retter sig ind efter et allerede fastlagt univers. I den forbindelse går det heller ikke med Frodo, Luke eller Harry som forbilleder og identifikationsskikkelser, da det kun er Tolkiens opfindelse Frodo Baggins, der kan perspektiveres til kristendommen. Georg Lucas' Skywalker og J.K. Rowlings Potter der er lige så ukristelige som forfatterne selv, ville ikke kunne bruges som erstatning for religion med deres ikke-åndelige facon. I tråd med CMC's budskab "Hans (Lucas' utopi red.) er ikke kristen som Tolkiens, snarere buddhistisk eller new age-agtig. Rowlings er anarkistisk, antiautoritær og ateistisk."

Fantasy og eventyrs popularitet bør nok tolkes forskelligt i forhold til barn og voksen. Egentlig er det relevant at diskutere børns opskrift på et tilstrækkeligt stykke med fantasi kontra voksne menneskers. Bibliotekar Jette Holst skriver i artiklen "Gyset og eventyret" om det nysgerrige barns møde med eventyr, der er en af grundpillerne i dets udvikling. Holsts argument er, at børn finder tryghed i livet ved at tage del i heltens hårde prøvelser kun for at se, at de kommer sikkert hjem igen. Det kan derved ses som en dannelsesrejse for de yngste eventyrlæsere, og det billede deler CMC, der mener at det gribende

ved genren er, at mennesker får lov at udforske universet og endda udvikle det. Omvendt kan man mene, at barnet uomtvisteligt ikke opnår nogen særlig indsigt i livet ved at høre H.C. Andersens "Den Lille Havfrue" eller "Askepot" af brdr. Grimm. I værste fald kan barnet få en vrangforestilling af verden omkring sig og vil vedblive at søge tilbage til historier der ikke kan lade sig gøre - som ja, fantasy og eventyr. Det er måske snarere dét voksne mennesker gør i dag, når de opsøger de fiktive universer.



Når lysten til en spændende fiktiv kultur er populær, kan det muligvis hænge sammen med lysten til stunder hvor ting sættes på spidsen, hvor der går til yderligheder og ekstremesituationer præsenteres for læseren eller seeren. Eftersom yderligheder i dag er en del af menneskers daglige menu, er det ikke spor fremmed for os at tage del i (andres) prøvelser. Nutidens seermagneter som Paradise Hotel, Hell's Kitchen, Counter Strike, Antichrist, Joan Ørtings intimprogrammer, American Topmodel og biljagt sætter netop alting på spidsen, og holder godt fast i seeren, hvis verden i en halv time er hos "rollemodellerne". Det kan argumenteres for at mennesker for længst er vænnet til at gå hånd i hånd med andre (kendte) mennesker, også kaldet identifikationsskikkelser som i fantasy verden. Navnlig fordi både tv-programmer og fantasygenren tager fat på livets store ubesvarede spørgsmål. Således kommer trangen til at opleve andre universer og andre spilleregler ikke kun fantasyforfattere til gode, men også tv-programmernes direktører. Dermed kan der sættes et fedt spørgsmålstegn ved, hvor eventyr og fantasygenren er på vej hen.

ved genren er, at mennesker får lov at udforske universet og endda udvikle det. Omvendt kan man mene, at barnet uomtvisteligt ikke opnår nogen særlig indsigt i livet ved at høre H.C. Andersens "Den Lille Havfrue" eller "Askepot" af brdr. Grimm. I værste fald kan barnet få en vrangforestilling af verden omkring sig og vil vedblive at søge tilbage til historier der ikke kan lade sig gøre - som ja, fantasy og eventyr. Det er måske snarere dét voksne mennesker gør i dag, når de opsøger de fiktive universer.

Når lysten til en spændende fiktiv kultur er populær, kan det muligvis hænge sammen med lysten til stunder hvor ting sættes på spidsen, hvor der går til yderligheder og ekstremesituationer præsenteres for læseren eller seeren. Eftersom yderligheder i dag er en del af menneskers daglige menu, er det ikke spor fremmed for os at tage del i (andres) prøvelser. Nutidens seermagneter som Paradise Hotel, Hell's Kitchen, Counter Strike, Antichrist, Joan Ørtings intimprogrammer, American Topmodel og biljagt sætter netop alting på spidsen, og holder godt fast i seeren, hvis verden i en halv time er hos "rollemodellerne". Det kan argumenteres for at mennesker for længst er vænnet til at gå hånd i hånd med andre (kendte) mennesker, også kaldet identifikationsskikkelser som i fantasy verden. Navnlig fordi både tv-programmer og fantasygenren tager fat på livets store ubesvarede spørgsmål. Således kommer trangen til at opleve andre universer og andre spilleregler ikke kun fantasyforfatterne til gode, men også tv-programmernes direktører. Dermed kan der sættes et fedt spørgsmålstegn ved, hvor eventyr og fantasygenren er på vej hen.



Essay

Essayet tager også udgangspunkt i et emne. Der vil til opgaven høre billeder og/eller tekster. Når du vælger denne genre, skal du demonstrere overblik, viden, indsigt og abstraktionsniveau.

- Essayet har et danskfagligt udgangspunkt. Et essay er en kortere prosatekst, hvis afslutning kan være ret åben.
- Du sætter selv dagsordenen
- Materialet der nævnes skal præsenteres og behandles ud fra det, der er fokus i essayet.
- Der er ingen krav om udtømmende analyser eller om, at alle mellemregninger skal være tydelige.
- Man skal som læser vide, hvornår og hvor materialet inddrages. Brug evt. udsagn som "XX skriver sin artikel om unges medieforbrug og mener, at de forholder sig mere til den digitale virkelighed end den reelle. Dvs. inddrag teksten på en naturlig måde - men ikke overfladisk
- Essayets disposition skal have en rød tråd, men der kan være spring og overraskende sammenstillinger. Et essay har altså fokus og begynder med det konkrete eller personlige for at nå et mere generelt og alment niveau, der kræver, at sproget bliver mere abstrakt. Man går fx fra at skrive om sin yndlingskuglepen til at overveje skriveredskabets historie og betydning for menneskeheden. Dvs. der gives eksempler (konkrete) som der videre funderes over.
- Et essay giver udtryk for forfatterens personlige, men ikke private overvejelser. Fremstillingen skal have almen interesse.
- Emnet er anledning til forfatterens fremstilling af sine erfaringer, tanker og forestillinger

I punktform kan den gode besvarelse forsøgsvis karakteriseres således: Besvarelsen ...

- opfylder opgavens krav og anvisninger
- undersøger, reflekterer
- har emnefokus
- har overblik over materialet
- tager afsæt i materialet
- udnytter det i refleksioner
- inddrager egne overvejelser/andet stof
- afrunder i en åbning, hvor læseren kan fortsætte refleksionerne



Eksempel på et essay

(U)virkelighed

(xxx 2.g - Middelfart Gymnasium 2010)

Når Kathrine Junior drønedede hjem på cyklen efter skole, for at sparke døren op og kaste sig over den; bogen, fortsatte spurten ind i ordene og bogstaverne, og hele bevidstheden forsvandt fra denne verden til en anden. Verdenerne varierede fra uge til uge, med nye titler, personer og universer. Fælles var dog måden som disse nøgler, eller vinduer, til andre steder påvirkede den lille pige, der sad som forstenet hele dage uden tanke for livet omkring hende, og det helt bogstaveligt. Der kunne opstå underfundige scener, når hun af nød lukkede bogen og med dunkende hoved, ondt i nakken og knurrende mave utilfreds konstaterede, at alle havde forladt huset uden at informere hende derom, hvorpå hun ringede sin mor op: "Hvor er I? Hvorfor har I ikke sagt at I gik?", indigneret toneleje. Forundret: "Jamen skat, vi snakkede da sammen for en time siden, hvor jeg fortalte, at vi kørte ned til Dorte for at spise til aften? Du ville ikke med, du ville tage dig en rugbrødsmad, den er smurt og klar i køleskabet." Nå? Javel ja. Det var ikke Kathrine, der havde snakket om aftensmad med hendes mor, for i den verden hvor hun havde befundet sig, var rugbrødsmadder ikke relevant, men derimod kamp for overlevelse, venskab, kærlighed osv. Det var en skal, der havde svaret som i søvne, det eneste der var tilbage af personen Kathrine, en tom krop.

Det samfund vi lever i er individorienteret, der er ikke nogen højere enhed, nogen større mening, som man underordner sig eller hører hjemme i. Verdenen er fragmenteret, nogle kalder det; det senmoderne samfund. Endvidere er vi rationelle væsner, så vi tror som sådan ikke på drager og feer, men det kan også blive for koldt og meningsløst. Mennesket har nogle gange brug for noget større og anderledes med muligheder og mening; en variation af den grå, velkendte og forudsigelige hverdag. Spænding i livet måske, som Else Marie Nygaard skriver i "Pigers fornemmelse for hekse" (s. 6, 1.11-12).

Gud og religionen er jo et udmærket eksempel på sådan et univers, hvor rigtig mange mennesker kigger forbi af og til, og det må da om noget siges at være et overnaturligt sted med en syvdages skabelse af jorden, jomfrufødsler og åbenbaringer. Hvis voksne mennesker kan tro på det, kan de vel også tro på hekse og trolde? Og dog, nej det er forbeholdt børnene at være så blåøjede, voksne ved bedre. Faktum er dog, at vi gerne vil forsvinde fra virkelighedens kolde facts en gang imellem, det værende sig ved hjælp af musik, religion, film, læsning, eller for at gå i en anden boldgade; fx druk og stoffer. Det er som at stå på banegården ved oversigtstavle; spor 1: filmkunst, spor 2: ecstasy, spor 3: litteratur, osv. Fælles destination: Ud af verden og virkeligheden som vi kender den. Det gode er, at man kan springe ombord på togene når som helst; du kan til



hver en tid plante dig i sofaen og tillade dig selv at gro fast, mens siderne bladrer i et væk, og ordene danner billeder, der bliver til en indre film med dig selv som medinstruktør. Noget af det smukke og specielle ved litteratur, og fantasy og eventyr specielt, er netop processen under læsningen, hvor man selv danner billederne og dermed forståelsen af den historie, der bliver fortalt. Når man sidder dér og tager del i et kæmpe slag; de gode mod de onde, kampen raser, hjertet banker, og heltinden så med ét træder frem og sikrer freden med sin overnaturlige røst og vise ord, ja så er det pludselig ikke længere så vigtigt, at flotte Rasmus grinede ad én oppe i skolen, da man væltede over skraldespanden, eller at man skal skrive dødkedelig dansk stil bagefter. For det foregår alt sammen i en anden verden, den "virkelige", og er aldeles irrelevant i det herlige øjeblik. Derfor sad Kathrine time ud og time ind og læste; det var døren til legepladser, hvor der var lidt mere på spil, end hvem der vandt kronegemme. Her var muligheden for, med hjertebanken, at tage del i noget stort, som i al dets overnaturlighed ikke fandtes i hverdagen.

Litteraturen, her specielt eventyrerne og fantasyromanerne, kan også andet end at skabe kontrast til en forudsigelig hverdag. De personer, der optræder i historierne, er udstyret med karaktertræk, der minder påfaldende meget om vores egne, blot ofte karikeret. Når vi læser og indlever os i en historie, bliver vi en del af den, og får dermed mulighed for at lære af personernes handlinger og tanker, som vi spejler os selv i. Bruno Bettelheim kommer flere gange i "Frygt for fantasien" ind på den rolle, som eventyr spiller i et barns udvikling, og i vores moderne samfund hvor *intet* på forhånd er givet, i forhold til hvem vi er, kan blive og ender med at være, kan det være lidt af et (livs)projekt at komme det svar nærmere. Bettelheim mener, at et barn igennem eventyr får muligheden for at lære sig selv bedre at kende, ved bl.a. at komme til at "kende sit uhyre bedre" (Frygt for fantasien, s. 9, l. 42). Han mener, at et menneskes angst og frygt bliver personificeret ved karaktererne i eventyret, og at man på den måde kan lære dem at kende i et fiktivt univers. Som det står skrevet i "Pigers fornemmelser for hekse", sker denne kamp mellem det gode og det onde "under ordnede forhold" (s. 6, l. 27-28), forstået på den måde at der i et eventyr eller en fantasyroman på forhånd er givet nogle rammer, der gør, at vi som læsere, og mennesker, kan forholde os til store spørgsmål og konflikter, som vi kender fra vores eget liv, på afstand, samtidig med at vi stadig er følelsesmæssigt involveret.

Sådanne fantasyromaner og eventyr er ofte meget komprimerede i forhold til al den udvikling og de mange følelser der arbejdes med. På under 300 sider (ved eventyr måske under 50), kan flere år, ja måske et helt liv, beskrives. Hele hovedpersonens historie og erfaringer, omkring det at finde venner, kærester, mål med livet, eller måske sig selv, svæver foran én. Man kan gribe ud og bruge af det, hvis man ønsker; det hele ligger der som en åben bog.

I den overnaturlige genre er alt tilladt, og forfatteren har dermed en enestående mulighed for at skildre mennesket og dets udvikling. Den dannelsesrejse, som hverdagen er for "normale" mennesker, i det vi kalder virkeligheden, kan han skildre langt mere intenst og komprimeret. Her bliver forhindringer og overgange i livet måske symboliseret ved, at hovedpersonen må overvinde fysiske farer som overnaturlige væsner eller



mennesker, der besidder ond magi. Det, at det er noget konkret, der indvirker på hovedpersonens udvikling gør, at det bliver lettere at forholde sig til. Der bliver sat ord og billeder på en udvikling, der kan spejles i vores egen. Selvfølgelig i overdreven forstand idet de færreste dagligt må kæmpe mod magtfulde magiske væsner for deres overlevelse. Men som Bruno Bettelheim skriver i "Frygt for fantasien", så kan børn (og folk generelt) sagtens skelne mellem fantasien og de virkelige forhold. "Intet sundt barn (...) tror, at eventyr beskriver verden realistisk" (Frygt for fantasien, s. 8, l. 12). Det vi tager med over i vores hverdag og virkelige liv er således ikke drager og hekse, men det de symboliserer, og dermed tror jeg ikke, at man, ligesom Birger Langkjer, der udtaler sig i "Pigers fornemmelser for hekse", behøver at bekymre sig om, hvorvidt børn bliver grebet af fantasien og fx ville føre en sekt eller lignende ud i virkeligheden, fordi de havde læst om en sådan i en fantasyroman. Det som børn og unge ser i fantasyromaner er forbilleder i form af karaktererne i historierne, der oplever at finde ud af, hvad de skal; hvad deres "mission" er, en ting der sjældent er ligefor for de fleste børn og unge i virkelighedens verden. Sådan en handlekraftig helt eller heltinde med et mål er noget at se op til, og man kan blive inspireret til at handle som dem, at holde ud som dem, at kæmpe som dem. Hvis ikke imod drager, så imod lektierne eller mælkesyren i lægmusklerne når man jager fodbolden og ens modstander i kampens afgørende øjeblik.

Nu lyder det som om, fantasygenren og eventyrerne kun har en positiv betydning og rolle at spille, -og det mener jeg også er tilfældet. Det er i hvert fald svært at se, hvordan de kan skade med al denne mystik, forunderlighed og leg. Mon dog de ødelægger folks virkelighedsopfattelse? Den påstand stilles der ligeledes spørgsmålstejn ved i "Pigers fornemmelser for hekse" (s. 6, l. 29-31) og "Frygt for fantasien" (s. 8, l. 12). I så fald må man desuden først definere, hvad der er virkelighed, hvad der er sandhed, og det er jo i naturen subjektivt. Ingen kan sætte sig ud over sig selv, hæve sig op over det hele og dernæst fuldstændig objektivt fortælle, hvad sandheden om alt er. Når vi udtaler os om, hvad der er sandt, hvad der er virkeligt, så er det en personlig vurdering og holdning. Derfor er begrebet "virkelighed" diffust, og ikke noget som voksne, eller mennesker generelt, bør tage patent på. Som Bruno Bettelheim skriver i "Frygt for fantasien": "At "sandhed" i et barns liv kunne være forskellig fra voksnes "sandhed", falder ikke disse mennesker ind" (s. 8, l. 9-10). Som sådan kan intet menneske altså definere, hvad der er virkeligt, og hvad der ikke er, så det kan vel være lige så rigtigt at tro på troldmænd og drager i et parallelunivers som at tro på Gud eller slet ingenting.

Uanset om man tror på alt det uvirkelige i fantasyromaner og eventyr eller ej, så kan de lære os noget, underholde os og fremkalde følelser. De påvirker os i et fantastisk univers, der er så langt fra vores, at alt er tilladt og nyt og spændende, men samtidig velkendt og brugbart. Der er noget virkeligt i det uvirkelige, som er sigende, og som er ligeså virkeligt, som det vi oplever i vores virkelighed, hvad den så end er. Kunne det tænkes, at eventyr og fantasyromaner ikke blot er vinduer ind til andre verdener, men vinduer ind til indsigt i forskellige sider af vores personlighed? Er det en del af forklaringen på deres fængslende virkning på læseren? At man, når



man sidder dér i sofaen og kigger i bogen, af og til selv kigger tilbage igen? Kathrine junior var i hvert fald fanget, og hun sidder der endnu, blot som senior.

**Oversigt over prøvegenrerne i skriftlig dansk (ministeriets)**

	Litterær artikel	Kronik	Essay
Fremherskende fremstillingsformer	Analyse Fortolkning Perspektivering Dokumentation	Redegørelse Diskussion Argumentation	Afsøgning Undersøgelse Refleksion
"Stof"	En eller flere tekster	Problemstilling eller emne	Emne eller begreb
Metaforisk rum	Læsesalen	Caféen	Fjeldvandringen
Formulering	Skriv en litterær artikel om <tekst(er)>	Skriv en kronik om <problemstilling>	Skriv et essay om a) <emne> el. b) <hvordu ...>
Fokus/bevægelse	Tekstfokus	Emnet behandles mod afsluttethed	Emnet behandles mod åbning
Ideel afsender	"den danskfagligt velfunderede og alment orienterede eksaminand"		
Intenderet modtager	"den litterært og almenkulturelt interesserede læser"		
Linjetal ved citater	bør bruges	brug ikke	brug ikke
Angivelse af eksterne kilder	ja, indflettet i brødtekst eller evt. i parentes		
Noteapparat	brug ikke		
Rubrik	brug opgavens titel		
Underrubrik og mellemrubrikker	brug evt.	brug evt.	brug helst ikke
"Layout til tryk" i øvrigt	brug ikke		